

Stična. Črtice o cistercijskem samostanu v Stični. Dr. Jos. Srebrnič, profesor bogoslovja v Gorici. V Ljubljani. V samozaložbi. Natisnila Jugoslovanska tiskarna. Str. 68, slik 15. Cena 1'80 K.

Italijanski vpad na Goriško je provzročil, da se je goriško bogoslovno semenišče jeseni 1915 preselilo v cistercijski samostan v Stični. Pisatelj je kot bogoslovni profesor preživel ondi tri leta. Zanimal ga je samostan z okolico, ne manj njegova zgodovina. Sad tega zanimanja so te črtice, ki »naj bi bile odmev hvaležnostipolnih spominov, ki jih imajo na Stično toliko izmed Goričanov iz dolgih težkih let svetovne vojske«. Pisatelj nas po kratkem uvodu prestavi v 12. vek. Tu nam kaže tedanje verske in politične razmere. V tej dobi so prišli cistercijani iz Rune pri Gradcu v Stično. Ustanovno listino je izdal pristojni škof oglejski ožak Peregrin I. 1136. Cistercijani so tu delovali do l. 1784., ko je cesar Jožef II. zatrl samostan. Posebno pozornost obrača pisatelj na kulturno delo cistercijskih menihov v Stični. Z verskimi in npravnimi nauki so plemenitili ljudstvo, pospeševali so trgovino, sprejemali in gostili potnike, vzdrževali bolnice, oskrbovali bolnike z zdravili, pomagali ljudem ob prirodnih uimih; tehnično so dvigali kmetijstvo; uvedli železni plug in nove žitne vrste, posredovali blagovno izmenjavo. Stiški menih P. Janez Dizma Florijančič nam je dal l. 1744. z velikim trudom sestavljeni zemljevid kranjske dežele; opat Frančišek pl. Taufferer je bil vnet zagovornik šolstva in je založil l. 1770. slovenski katekizem; P. Pavel Pucelj (Puzel) je spisal obširno samostansko kroniko, ki je velike važnosti za domačo zgodovino. Končal je upravljanje pred 200 leti (1719). Pisatelj nas dalje seznaja s stiki med samostanom in ljudstvom v turški in protestantski dobi, popisuje samostanske stavbe, zlasti častljivo cerkev, katera še sedaj izurjenemu očesu kaže sledove romanske zgradbe.

Po preteku 114 let, odkar so odšli l. 1784., so se cistercijani zopet povrnil v Stično l. 1898. Pisatelj nam slika sedanje samostansko življenje, opozarja na stiško okolico in popisuje bivanje goriških bogoslovcev v Stični. Prisrčno pisano knjižico krasi in pojasnjuje 15 slik.

Na str. 27. in 34. naj bi se letnica Hrenove smrti popravila v 1630. Zato je Rajnald Scarlichi še kot tržaški škof, toda kot pooblaščenec oglejskega očaka, v čigar škofijo je spadala Stična do l. 1751., posvetil l. 1625. prenovljeno cerkev. Na str. 40/41 je stavbarsko delovanje opata Gallenfelsa. Povod, da so se cistercijani zopet naselili v Stični, je dal, kolikor meni znano, preranoumrli Josip Benkovič.

Pričujoča knjižica je prvi daljši spis o Stični v slovenskem jeziku, zato je gotovo vsakemu dobrodošla.

Viktor Steska.

Naša pota. I. Kulturnopolitična predavanja. Izdala Slov. kršč. socialna zveza. V Ljubljani 1919. Tiskala Jugoslovanska tiskarna. Strani 96. Cena 3 K.

Vojska je provzročila velikansko zmedo v našem duševnem življenju, prerahljala je vezi, ki so še držale človeštvo v dostojnih mejah, strmoglaviti pa je hotela tudi nekatera bistvena načela tako, da čutimo žalostne posledice povsod, kamor se ozremo. Vsak domoljub mora torej želeti, da se duhovi zopet pomire, da se red zopet upostavi, da se večni zakoni zopet uveljavijo in

da se zacelijo pogubne rane, ki jih je vojska zadala. To željo je gojila »Slov. kršč. soc. zveza«, ko je začela izdajati knjižnico z naslovom »Naša pota«. Prvi snopič prinaša kulturnopolitična predavanja. Fr. S. Finžgar podaja nekoliko programatičnih misli o S. K. S. Z. Dr. Krek je l. 1913. dejal: »Dve strani sta hvalevredni pri vsakem narodu: njegova delavnost in njegova inteligenca. Kjer se druži delavnost z inteligenco, tam živi najsrečnejši narod.« Krekova želja je bila, da bi se to udejevalo pri Jugoslovanih. Zato je bil ponosen na svoje dete S. K. S. Z., ki je tedaj štela 476 društev z 41.986 člani. Tako četo je zbral dr. Krek in ji zagotovil tudi uspeh. Mnogo vrednot je sicer vojska uničila, pisatelj Fr. Finžgar pa želi, da bi zveza sedaj v miru nadaljevala svoje delo in ji v ta namen daje koristnih navodil (str. 3—13.). — Dr. Aleš Ušeničnik je objavil dva članka: »Socializem in kršč. socialci« (13—31) in »Cerkve in država« (32—43). Obe razpravi segata globoko v naše politično življenje. V prvi kaže pisatelj razliko med socialnimi demokrati in krščanskimi socialci in preiskuje zlasti vprašanje o agrarni in industrijski socializaciji. Pri vseh prihodnjih načrtih bodi nam vodilo krščanska pravičnost, ki ne more priznati ne diktature kapitalistov ne proletariata. — V drugi razpravi obravnava važno vprašanje o ločitvi cerkve in države. — Dr. Jan. Fabijan: »Civilni zakon« (43—58). Če se loči cerkev od države, je naravna posledica tudi civilni zakon. Pisatelj premotriva, kaj je civilni zakon, kako je nastal, kako nasprotuje cerkvi in kaj treba katoličanu v tem oziru storiti. — Dr. Alojzij Zupan: »Razporoka« (58—78). Pisatelj dokazuje, da bi bila razporoka pogubna ljudstvu, prokletstvo družbi, ogrožanje doma, vir nesreče zakonskim, mik nenravnosti, veliko zlo moškim in še večje ženskam. — Dr. Jakob Mohorič: »O političnem položaju.« Pisatelj govori o postanku Jugoslavije in o sedanjih političnih razmerah v Sloveniji ter zagovarja ime in smoter »Slovenske ljudske stranke« proti nekaterim vročerkvnežem, ki bi radi ime in z imenom tudi smoter zavrgli. Ko je pojasnil delovanje te stranke, zaključuje, da je Vseslovenska ljudska stranka v novi državi ubrala pravo smer in da se je na pravem koncu lotila nalog, ki jo čakajo. Posebno stanovskopolitične organizacije v njenem okrilju bodo lahko dosegale lepih uspehov.

Vse razprave so spisane s polnim umevanjem sedanjega časa in z globokim prepričanjem, zato so aktualne. Noben slovenski politik in inteligent naj te zbirke ne prezre.

V. Steska.

Dr. V. Hoffiller: **Radnje ljubljanskega kipara Franje Robbe u Zagrebu.** Posebno otisnuto iz »Vjesnika hrvatskog arheološkog društva« nove serije sveška XIV. 1915—1919. Str. 31.

Življenje slavnega ljubljanskega kiparja je že precej pojasnjeno. Pisec teh vrstic je popisal njegovo življenje in njegova dela v »Dom in Svetu«, 1902, str. 676 id., 730 id., v »Izvestjih Muzejsk. društva za Kranjsko« l. 1909., str. 57, pa je opozoril na Robbove oltarje, ki so stali do l. 1882. v zagrebški stolnici, ki se pa sedaj nahajajo v Varaždinskih toplicah. Dr. Stegenšek je opozoril, da je oltar brez nastavka v Nazarijih (Dekanija gornjegrajska, str. 75. in 76.) Robbov, istotako bržkone tudi pri Sv. Frančišku (ibid. str. 33). Iz zgoraj omenjene razprave pa izvemo še marsikaj novega. Gospa E.

Tietze-Conrat je v dunajskem časopisu »Jahrbuch der k. k. Zentralkommission für Erforschung und Erhaltung der kunst- und histor. Denkmale, Neue Folge Band III. (1905), str. 195 id., pripisovala slavnemu avstrijskemu kiparju Rafaelu Donnerju tudi žrtvenik sv. Ignacija v cerkvi sv. Katarine v Zagrebu. Gospa Tietze-Conrat se je pri svojem mnenju sklicevala na pismo, ki ga je pisal rektor zagrebškega jezuitskega kolegija 17. decembra 1729 nadškofu Esterhazyju v Ostrogon, češ, da je vesel, ker je dobila njih cerkev v Zagrebu tako krasen žrtvenik, kakršnega kraljevina Hrvatska še ni videla. Zato je tudi zagrebški kapitelj sklenil, da naroči pri istem mojstru še štiri nove oltarje za zagrebško stolnico. Ker je R. Donner stopil l. 1728. v Esterhazyjevo službo, je razumljivo, da je sklepala gospa Tietze-Conrat, samo Donner je mogel biti ta kipar. Toda stvar se je zasukala popolnoma drugače. Poleti 1918 je našel o. Miroslav Vanino D. J. med spisi zagrebškega jezuitskega kolegija v državnem arhivu v Budimpešti pogodbo o gradbi imenovanega oltarja. Ta pogodba pa priča, da je oltar postavil Fr. Robba, ki je sklenil pogodbo z jezuiti 20. aprila 1727. Obljubil je, da napravi marmornat oltar s kipi in s tabernakljem za 2000 gold. nem. veljave. Oltar je res dovršil do konca l. 1728., ker je 2. jan. 1729 že sklenil v Zagrebu z jezuitskim rektorjem novo pogodbo za oltar loretske kapelice v isti cerkvi, in sicer po predloženem načrtu. Oltar je bil postavljen l. 1730. Zanj bi moral dobiti 500 gold. in za kapelični tlak še 110 gold. Ta oltar je ohranjen, samo brez nastavka; okrašen pa je s sottoquadrom, s sliko sv. Ane, ki je posnetek slike sv. Ane, kakršna je bila nekdanj pri jezuitih v Ljubljani. — Za zagrebško stolnico je napravil Robba po pogodbi z dne 11. dec. 1727 oltarja sv. Katarine in sv. Barbare. Prvi je bil dogotovljen do 24. jan. 1731, drugi nekoliko pozneje. Oba oltarja sta bila l. 1882 darovana župni cerkvi v Varaždinskih toplicah, dva kipa sv. Frančiška Saleškega in sv. Andreja pa župni cerkvi v Sisku. Za zagrebško stolnico bi moral Robba dovršiti še dva druga oltarja: sv. Trojice in sv. Emerika. Oltarja sta bila sicer izgotovljena, toda Robba je bržkone izdelal samo spodnji del, nastavek pa so drugi dopolnili, ali pa so vsaj kipi delo druge roke. Najbrže je umetnika pri tem delu smrt prehitela in mu izvila dleto iz rok. Oltar sv. Emerika se nahaja od l. 1882. v Novi vesi pri Zagrebu. Posvečen je bil tri leta po Robbovi smrti l. 1760. Kje bi se nahajal oltar sv. Trojice, se še ni moglo dognati.

Podpisani se je zelo trudil, da bi poizvedel, kje in kdaj je Robba umrl, pa se mu ni posrečilo. Dr. Hoffiller je pa iščoč neke druge podatke v smrtni matici kapiteljske cerkve v Zagrebu našel beležko: 1757 januarii 24 Franciscus Robba sculptor munitus sacramentis obiit, sepultus in parochiali ad dolorosam (24. jan. 1757 je umrl Franc Robba, kipar, previden; pokopan v župni cerkvi pri žal. Materi božji). Sedaj je jasno, kam je Robba iz Ljubljane odšel. Ko je postavil Robba v Ljubljani mestni vodnjak, se je pravdal z mestnim magistratom za plačilo. Umetnik, ki ni znal napraviti pravega proračuna, je nad uspehom svoje pravde obupal; otroci so mu že skoro vsi pomrli, naročil morda tudi ni več imel, zato se je preselil v Zagreb, kjer je želel dokončati naročila za zagrebško stolnico. Štiri leta je še preživel v Zagrebu in našel tu svoj grob.

Kaj je v tej dobi napravil, še ni docela jasno; bržkone se bo tudi to vprašanje še razbistrilo. V. Steska.

Prof. Albert Sič, **Narodne vezenine na Kranjskem**. V Ljubljani, Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg, 1918.

Dasi nosi ovitek publikacije letnico 1918, sta dospela zadnja dva dela, t. j. III. in IV., šele koncem decembra l. 1919. v roke interesentov. Zbirka napreduje navzlic vsem tehničnim zaprekam. O I. in II. dela je poročal »Dom in Svet« v svoji 7.—8. števil. l. 1919.¹

Na novo došli III. del vsebuje 8.—17. zvezek vse publikacije ter nudi na 35 tablicah, razvrščenih na 20 listih, bele vezenine, izvršene na beli podlagi: peče, obhajilne, krstne in velikonočne prte. Zaradi obsežnih konfiguracij je bilo potrebno razširiti posamezne liste, ki obsegajo po tri ali štiri tablice in se morajo zgibati, da se prilagodijo obliki knjige.

Pred seboj imamo velevažno zalogo narodnih okrasov, pri katerih se vidi na prvi pogled, da so tvorbe narodnega okusa in ljudske duše, a ne brez vpliva svojodobne in splošne umetnosti. Dočim kažejo starejši vzorci strogo stilizirano okrasje, na debeli prtenini, podajajo bele vezenine v tenko belo blago vezene, pač tudi stilizirane, a prirodnim oblikam se bližajoče motive, torej bolj naturalistične, kakor so bili starejši. Tu stopa torej narodna umetnost po zakonih razvoja za modno smerjo svoje dobe: empirski in biedermaierski slog je šinil tudi v risbe in vbode naših domačih, preprostih vezilj.

Pa ne le oblik, ampak tudi tehnike so se naučile naše ljudske umetnice. Zanimivo in poučno je, zasledovati na izvornikih, kako so se borile z načinom proizvajanja. Nekateri kosi so vezeni še precej okorno, vbodi so neenaki, učinek je nepovoljen za izvežbano oko. To je delo pridne kmetice, ki ni imela ne časa, ne prilike priučiti se pravilni tehniki. Druge vezenine stoje na višku v vsakem pogledu: čista risba, enakomerni vbodi, solidna izvršitev, estetičen učinek. To je delo vezilje ljubljanskega predmestja, preproste ženske, ki je imela priliko poučiti se pri izvežbani vezilji, ki je delala za mestno gospodo fine vezenine. Da se je navzela preprosta predmeščanka pri svoji učiteljici tudi umetnih motivov tedanje mode — kdo bi ji zameril to? A nobena teh subjektivno izumljenih modnih oblik ni prišla v njeno vezenje v prvotni obliki, temveč je vsako kolikor toliko narodno pretvorila.

Priobčitev teh vezenin ni bila lahka. Belo vezenje se pač vidi na beli podlagi izvornika, ker je nekoliko pridvignjeno in učinkuje po svoji svetli in senčni plati. A belo vezenje na belem papirju — to ne gre drugače, kakor s pomočjo črnih črt v obrisu. S tem pa izgubi vezenina ves svoj mikavni značaj. S finim umetniškim čutom je ukrenil prof. Sič drugo, boljše pot: dal je beli vezenini precej temno, topo-zeleno podlago, kakor bi podložil teman papir ali drugo podvlako pod prosojni stan in tako dvignil neprosojno vezenje. Učinek je, kar tiče oblik, estetično neoporečen, distinguiran, plemenit.

Nešteto zanimivih in stilistično važnih posameznosti imamo za opazovanje. Naš narodni »nagelj« ostane, kaže pa nekam salonske oblike; stara posoda

¹ Klišeeje za dotično poročilo nam je posodila tiskarna Kleinmayr & Bamberg; izrekamo ji tem potem iskreno zahvalo. Uredn.